

**การใช้การวิเคราะห์พื้นที่และการประเมินสภาวะชุมชนบทแบบเร่งด่วน
ระบุสภาพพื้นที่ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในระดับพื้นที่
กรณี โครงการเมืองสรวง อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด^๑**

**Area Analysis and Rapid Rural Appraisal
Process Used for Agricultural Development
Planning : A Case of Muang Suang Project
Changwat Roi-Et**

บทคัดย่อ

ข้อสำคัญของการบูนการทำแผนพัฒนาการเกษตรก็คือ ลักษณะกรอบงาน หรือนโยบายที่เป็นลักษณะ Top-down นั้น ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันจริงในพื้นที่ การยึดกรอบหรือนโยบายดังกล่าวมักเกิดปัญหาในการปฏิบัติ ประการสำคัญอีกอย่างคือ การขาดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบูนการทำแผน ดังนั้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ จึงมักไม่ถูกการยอมรับหรือใช้เฉพาะนักเดินไป และประการสำคัญคือ พื้นที่แต่ละแห่งมีความแตกต่าง หลากหลายแผนพัฒนาการเกษตรควรเกิดขึ้นจากการเข้าใจสภาพพื้นที่นั้นอย่างถ่องแท้ แล้วจึงนำเข้ามูลหรือข้อสรุปของสภาพพื้นที่นั้น ๆ ไปวางแผนพัฒนาต่อไปจึงจะได้แผนพัฒนาฯ ที่สอดคล้องต่อปัญหาอุปสรรคของพื้นที่นั้น ๆ ตลอดจนเสริมศักยภาพของพื้นที่นั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง

การใช้กระบวนการวิเคราะห์พื้นที่ (Area Analysis) และการประเมินสภาวะชุมชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal) ทำการวิเคราะห์พื้นที่ได้ ๆ ก่อนแล้วน่าผลไปประกอบการวางแผนพัฒนาการเกษตร ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญ สำหรับเจ้าหน้าที่การเกษตรระดับต่าง ๆ นำไปพิจารณาใช้ประโยชน์ต่อไป

กรณีโครงการเมืองสรวง อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ดได้ใช้กระบวนการดังกล่าวในการวางแผน ยังพบว่า ผลของการวิเคราะห์พื้นที่และการประเมินสภาวะชุมชนบทแบบเร่งด่วนสามารถช่วยให้ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในหลาย ๆ ด้านของการพัฒนาการเกษตรสามารถนำข้อมูลไปกำหนดแผนงานได้ดียิ่ง เช่น กรมชลประทาน กรมประมง กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร และหน่วยงานในสังกัดกรมวิชาการเกษตร หน่วยป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยเฉพาะกรมส่งเสริมการเกษตร และแม้แต่กรมการปกครอง ทั้งยังช่วยให้เกิดการประสานงานกันดียิ่ง ไม่กำหนดงานซ้ำซ้อนกัน ลักษณะงานยังเกื้อหนุนกันและเน้นแก้ปัญหาหลักของแต่ละหมู่บ้านอย่างสอดคล้องต่อสภาพความรุนแรงของปัญหาได้อย่างดียิ่ง

คาดว่าในอนาคตคงจะมีการพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นไปอีก

^๑นายไพบูล ช่วงฟ้า และนายทรงศักดิ์ สุรัสวดีกุล

ความนำ

ในช่วงเวลาของแผนพัฒนาชนบทแห่งชาติ ที่ผ่านมา หน่วยงานต่าง ๆ ได้ พัฒนาระบบและปรับปรุงวิธีการ ทำแผนโดยจัดทำกรอบงานเด่นชัดขึ้น และระบุให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น เน้นที่สภากาแฟและกรรมการหมู่บ้าน เป็นฐานข้อมูลและจุดเริ่มของการจัดทำแผนโดยมี คปต. เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ พบว่า สภากาแฟหลายแห่งได้ แสดงบทบาทได้ดี แต่ในชนบทที่กว้างไกลนั้น จะดับลงความสามารถตามที่ทางราชการคาดหวังนั้น ยังห่างไกลอีกมาก หลายหน่วยงานทั้งราชการและเอกชน ได้จัดทำโครงการให้การศึกษา อบรม หั้งกรรมการหมู่บ้านและการสภากาแฟ ให้เข้าใจในบทบาท หน้าที่ และความรู้ทางด้านการวางแผนพัฒนาต่อไป แต่โครงการดังกล่าวอยู่ในพื้นที่จำกัดและไม่ ต่อเนื่อง และมีข้อจำกัดบางประการเมื่อเป็นฐาน เช่น คณะกรรมการสภากาแฟ กรรมการหมู่บ้านยังด้อยความสามารถ โดยเฉพาะบทบาท หน้าที่ที่ดีพอ และยังไม่คุ้นเคยกับลักษณะงานเช่นนี้ การทำแผนพัฒนาพื้นที่จัดทำกันอย่างมาก ปลดครั้ง ความซ้ำๆ และความเข้าใจในเงื่อนไขเดียวกันได้ยาก การเปลี่ยนตัวคณะกรรมการ ทำให้ความรู้ไม่ต่อเนื่อง ข้อจำกัด ดังกล่าวที่ยกเป็นตัวอย่างนี้มีเหตุผลต่อเนื่องกันทั้งสิ้น ดังนั้นมี 2 ประการ จะช่วยลดข้อจำกัดนี้ได้คือ

1. เพิ่มปริมาณและประสิทธิภาพการฝึกอบรม เพื่อให้คณะกรรมการดังกล่าวมีความสามารถมากขึ้น
 2. เจ้าหน้าที่จะต้องมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในการเข้าใจสภาพปัญหาชุมชนและศักยภาพของพื้นที่ เพื่อระบุและนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนงาน
- ต่อไปนี้จะนำเสนอเครื่องมือที่จะช่วยให้เจ้าหน้าที่มีคุณสมบัติในการระบุปัญหาและศักยภาพพื้นที่ เพื่อนำไป ประกอบการวางแผนดังกล่าว

โครงการเมืองสรวง

โครงการเมืองสรวงมีข้อเต็มว่า “โครงการทดสอบเมืองต้นของการจัดรูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบ ผสมผสานชาวบ้านจร” อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นโครงการขยายรุปของ โครงการพัฒนาการเกษตร อาชัย น้ำฝนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Rainfed Agricultural Development Project : NERAD) โดยนำเอาผล และ แนวทางการปฏิบัติงานของโครงการ NERAD ถ่ายทอดและปรับใช้ในพื้นที่ อ.เมืองสรวง ภายใต้ระบบราชการ และ ยึดความสามารถของหน่วยงาน หรือองค์กรในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี ระหว่าง ธันวาคม 2529 - กุมภาพันธ์ 2532

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเอารูปแบบการพัฒนาการเกษตรที่มีศักยภาพจาก NERAD มาปฏิบัติหรือปรับใช้ในพื้นที่แห่งใหม่ โดยการปรับความสามารถของหน่วยงานและองค์กรในท้องถิ่น ให้มีความสามารถในการดำเนินงานได้ตามรูปแบบ ของโครงการพัฒนาการเกษตรอาชัยน้ำฝน
2. เพื่อสนับสนุนงานในหน้าที่รับผิดชอบ และบทบาทของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสนับสนุนบทบาทของผู้แทนการท้องถิ่นและสหกรณ์ประจำจังหวัด และเพื่อเป็นประโยชน์ ในการจัดตั้งระบบสนับสนุนการเกษตร และการวางแผนทางพัฒนาการเกษตรในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

การดำเนินงานเป็นไปตามระบบปกติของหน่วยราชการ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีโครงการพัฒนาการเกษตรอาชัยน้ำฝนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำหน้าที่ประสานงานและให้การสนับสนุน

ขั้นตอนการดำเนินการโครงการเมืองสร้าง

การดำเนินการโครงการมีอิทธิพลที่สำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมในประเทศ ด้วยการเพิ่มรายได้ทางการค้า การลงทุนต่างประเทศ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ขั้นตอนสำคัญๆ (๑ Diagram No.1)

1. การวิเคราะห์พื้นที่ (Area Analysis) เพื่อศึกษาศักยภาพ ระบุปัญหาและข้อจำกัดต่างๆ ของพื้นที่โดย รวมในระดับตำบล และคัดเลือกหมู่บ้านที่จะดำเนินการโดยใช้ผลการพิจารณาศึกษาดังกล่าวจำแนกกลุ่มหมู่บ้าน และ เลือกตัวแทนกลุ่มเป็นหมู่บ้านเป้าหมาย (รายละเอียด ตาราง Matrix)

2. การประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal) ประเมินสภาพหมู่บ้านที่คัดเลือกแล้ว อย่างละเอียดเพิ่มขึ้น เพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงในระดับครัวเรือน และพื้นที่ของหมู่บ้านเป้าหมายเหล่านี้ ว่ามีสภาพเป็น เช่นไร ระบุปัญหา ข้อจำกัดและศักยภาพต่างๆ ออกมานำเสนอไปจัด Priority ความหนักเบาของปัญหา แต่ละหมู่บ้าน และกำหนดแผนงานดำเนินการต่อไป (ดูรายละเอียด ภาคตัดขวาง)

3. การทำแผนปฏิบัติการ (Implementation Planning) หลังจากนำเสนอผลการวิเคราะห์พื้นที่ และการประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วนให้กับผู้แทน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของหน่วยราชการต่างๆ ในระดับพื้นที่ ที่ร่วมงานในโครงการนี้แล้ว หน่วยงานก็จัดทำโครงการอย่างต่อๆ ขึ้นมา โดยใช้ข้อมูลการประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน ข้อมูลการวิเคราะห์พื้นที่ นโยบายของกรมอุทยานที่สำคัญ PROMISING TECHNOLOGIES และพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของโครงการตัว

- #### 4. การติดตามและประเมินผลโครงการ (Monitoring & Evaluation)

หลังจากได้ทำกิจกรรมในหมู่บ้านไปแล้ว ก็จัดให้มีการติดตาม และประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ขึ้น ทั้งนี้เพื่อติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรมนั้น ๆ และศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการตามกิจกรรม ทั้งเพื่อเป็นการฝึกเจ้าหน้าที่ให้สามารถจัดทำ Monitoring & Evaluation ได้เองแล้วยังต้องการทราบสภาพของโครงการอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์พื้นที่อำเภอเมืองสร้าง

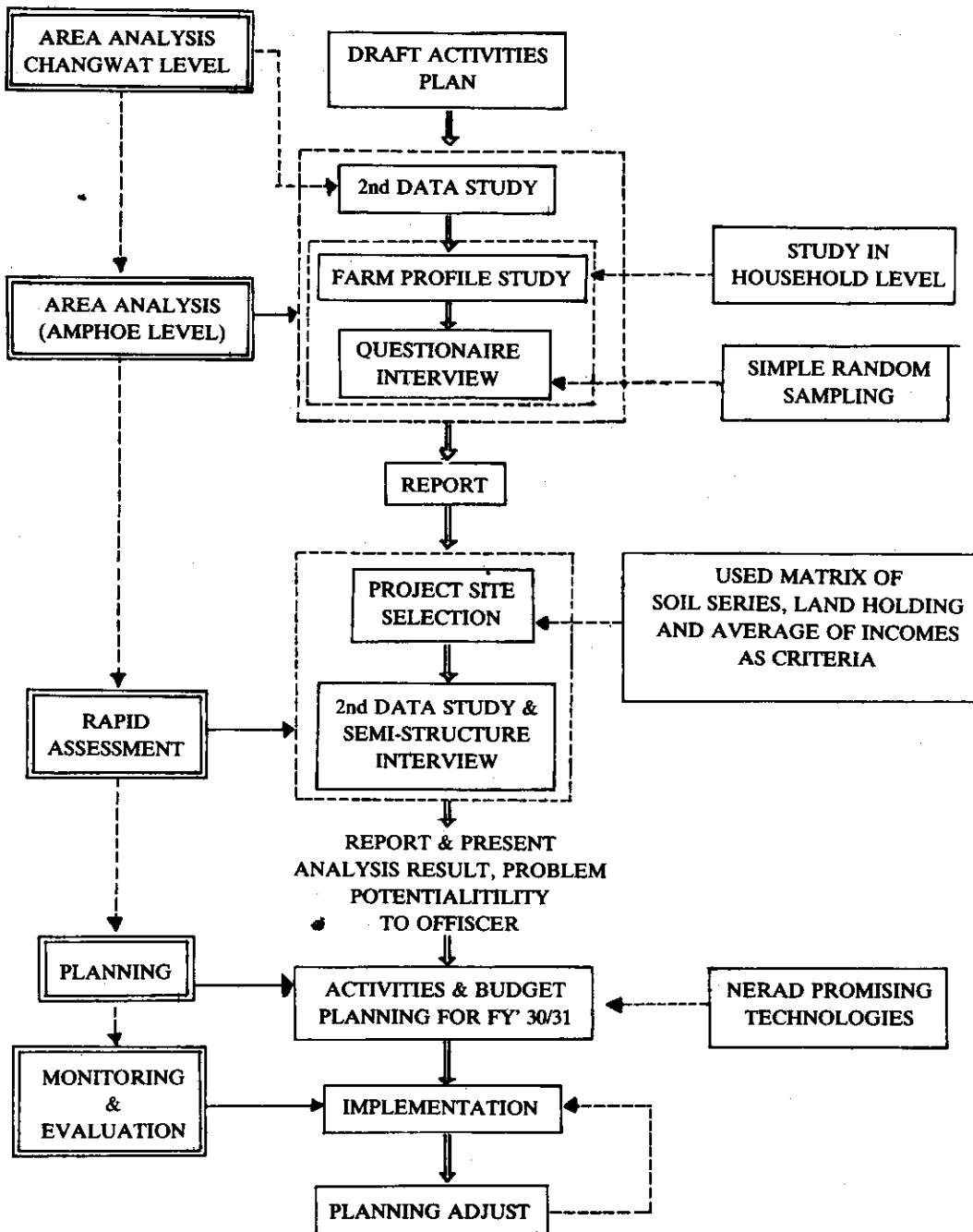
- ก. การเตรียมทีม หลักการวิเคราะห์พื้นที่นั้น จำเป็นจะต้องศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ในหลายด้าน จึงจำเป็นต้องมีผู้รู้ในแต่ละสาขาวิชามากประกอบเป็นทีม (Interdisciplinary) ที่จำเป็นก็คือ ผู้รู้ทางด้านภัยภาพ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสังคมชุมชน ด้านวิชาการส่งเสริมการเกษตร และผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่นั้น ๆ เป็นต้น ทีมจำเป็นต้องท้าความเข้าใจร่วมกับผู้อื่นหลักการ และวิธีการของ การวิเคราะห์พื้นที่ตลอดจนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดจุดร่วมของ การทำงาน และประสิทธิภาพของการวิเคราะห์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความพร้อมในการทำงานร่วมกัน

- ๙. การกำหนดตัวถุประสงค์ การวิเคราะห์พื้นที่อำเภอเมืองสวางมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ทั้งอำเภอ ซึ่งคือภาษาเป็นรายตัวบลโดยเน้นความเข้าใจในด้านศักยภาพ ทางภysicalของพื้นที่ ความเข้าใจทางชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้เห็นแนวทางการพัฒนาการเกษตร ตลอดจนสภากาแฟชุมฯ และอุปสรรคต่างๆ ที่ด่างอยู่นี้เพื่อนำความเข้าใจทั้งหมดไปประมวล และจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในสาขาต่างๆ ขึ้นมา**

- ค. การศึกษาข้อมูลเมื่อ 2 ก่อนที่จะเข้าพื้นที่ ทีมสามารถทำการเเชร์ใจพื้นที่ได้ระดับหนึ่งคือศึกษาข้อมูลเมื่อ 2 (Secondary data) ซึ่งทางราชการมักจัดทำไว้แล้ว และจะปรับข้อมูลให้เป็นปัจจุบันทุกปี ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เราเข้าใจสภาพของพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง ข้อมูลบางชนิดอาจไม่จำเป็นต้องไปศึกษาในพื้นที่อีก

๓. การศึกษาข้อมูลพื้นที่ ในการณ์อ่าหาอย่างสรุปนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นที่เป็น ๒ ชนิดด้วยกันคือ

การศึกษา Farm Profile คือการศึกษาลักษณะกิจกรรมระดับครัวเรือนของเกษตรกร ว่าในแต่ละครัวเรือน ทำกิจกรรมอะไรรึเปล่าในแต่ละรอบระยะเวลา 1 ปี โดยการสอบถามเป็นรายครัวเรือนจากผู้ใหญ่มีบ้าน กำนัน กรรมการหมู่บ้าน

(DIAGRAM NO.1)

FORMULATION & PLANNING STEP OF MUANG SUANG PROJECT

และชาวบ้านบางครอบครัว แล้วน่ามาสรุปในรูปตารางดังกล่าว เรายังเข้าใจถึงน้ำหนักของการทำกิจกรรมแต่ละชนิด ในแต่ละพื้นที่ (ตำบล) ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

การศึกษาชั้นมูลฐานของข้อมูลเบ็ดเตล็ดด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) ไปสัมภาษณ์เกษตรกรเป็นรายครัวเรือน การเลือกเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขึ้นกับผู้ศึกษา กรณีเมืองสรวงได้ใช้การสุ่มตัวอย่างดังนี้คือ

1. การสุ่มตัวอย่างชั้นต้น (Primary Sampling Units) ประมาณ 30 เมอร์เซ็นต์ของแต่ละตำบล โดยวิธีสุ่มตัวอย่างง่ายๆ (Simple Random Sampling) และไม่มีการแทนที่ (Sampling without replacement) ในแต่ละตำบลจะสุ่มไม่ต่ำกว่า 2 หมู่บ้านตัวอย่าง

2. การสุ่มครัวเรือนตัวอย่าง (Elementary Sampling Units) 25 เมอร์เซ็นต์ จากตัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน รายละเอียดในแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านเชิงภาพ สังคมและเศรษฐกิจเมื่อได้ข้อมูลแล้วมีเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยการหาผลรวม หาค่าเฉลี่ยและค่าฐานนิยมร้อยละ ท่อไปนี้เป็นตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม

ก. ข้อมูลตัวอย่างด้านกายภาพ

ตารางที่ 1 ลักษณะพื้นที่ต่อการท่วมของน้ำฝน 1/

ตำบล	น้ำทลากท่อมีถัง ในฤดูฝน (ต.)	นาน้ำท่วม (ต.)	นาน้ำไม่ท่วม (ต.)	ที่ดอนน้ำไม่ท่วม (ต.)	รวม (ต.)
คุณเมือง	377 (24.41)	343.5 (21.99)	714.67 (45.76)	126.75 (8.12)	1,561.92
หนองทิน	171.53 (16.11)	70 (6.57)	805 (75.58)	18.5 (1.75)	1,065.03
หนองผือ	82.5 (10.36)	44 (5.53)	659.65 (82.85)	10 (1.26)	796.15
กอกกุง	221 (18.31)	223 (18.34)	680 (56.34)	83 (6.88)	1,207.0
เมืองสรวง	248.95 (19.71)	363.3 (28.79)	604.25 (47.85)	146.41 (11.59)	1,262.91
	1,100.98	1,043.9	3,463.57	384.66	5,993.01
รวม	(18.37)	(17.42)	(57.79)	(6.42)	100.00

หมายเหตุ : ค่าในวงเล็บหมายถึงอัตราร้อยละ

1/ ไม่รวมที่อยู่อาศัย

ที่มา : รายงานแนวทางการพัฒนาการเกษตร อ.เมืองสรวง 2530, หน้า 02-7

จากตารางที่ 1 เป็นการแสดงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อ้าเห懊เมืองสรวงต่อการท่วมของน้ำฝน ข้อสรุปพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกร้อยละ 57.79 ของพื้นที่ทั้งอ้าเห懊มีลักษณะเป็นเนินไม่ท่วม และพื้นที่น้ำท่วมมีเพียงร้อยละ 17.42 ของพื้นที่ทั้งอ้าเห懊

ช. ข้อมูลตัวอย่างด้านเชิงภาพ

ตารางที่ 2 ขนาดของการถือครองที่ดินเฉลี่ย/ครัวเรือน ปี 2528/2529

ตำบล	จำนวนครัวเรือน	จำนวนพื้นที่ถือครอง (ไร)	เฉลี่ย/ครัวเรือน (ไร)
คุณเมือง	71	1,618.4	22.81
หนองทิน	60	1,126.27	18.77
หนองผือ	34	828.13	24.36
กากง	51	1,262.37	24.75
เมืองสรวง	59	1,391.45	23.56
รวม	275	6,228.22	22.65

ที่มา : รายงานแนวทางการพัฒนาการเกษตร อ.เมืองสรวง 2530, หน้า 03-1

จากตารางที่ 2 เมื่นการศึกษาการถือครองที่ดินของเกษตรกร รายตำบลเฉลี่ยเป็นรายครัวเรือน การศึกษาส่วนนี้ชี้ให้เห็นสถานะของเกษตรกรในรายตำบล และอาจบ่งชี้ถึงปัญหาบางประการ ในพื้นที่ที่การถือครองที่ดินต่ำ เช่น ตำบลหนองทินมีค่าเฉลี่ยการถือครองที่ดิน 18.7 ไร่ ต่อครัวเรือน อาจมีปัญหาข้าวไม่พอบริโภคได้ ซึ่งอาจเพิ่มรายละเอียดในการสอบถามข้อมูลด้านนี้ต่อไป

ค. ข้อมูลตัวอย่างด้านเศรษฐกิจ

จากตารางที่ 3 ทำให้เราทราบขัดเจนถึงสภาวะรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรในแต่ละตำบลซึ่งค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะตำบลหนองทิน, กากง, คุณเมือง, ดังนั้นการวางแผนพัฒนาจะต้องเน้นพัฒนาล่าดับเหล่านี้เป็นสำคัญด้วย

ตารางที่ 3 รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนในรอบปีเพาะปลูก 2528/2529

ตำบล	รายได้เงินสด	รายจ่ายเงินสด	รายได้สุทธิเงินสด
	ทางการเกษตร	ทางการเกษตร	ทางการเกษตร
←————— บานฑิตอครัวเรือน —————→			
คูเมือง	7590.20	4872.1	2718.1
หนองหิน	3948.23	2389.4	1558.83
หนองผือ	8303.79	3297.6	5006.3
กกกุน	4440.50	2144.3	2296.2
เมืองสรวง	7675.25	2819.2	4856.05
รวมทั้งค่านา	6317.93	3189.4	3128.53

ที่มา : รายงานแนวทางการพัฒนาการเกษตร อ.เมืองสรวง 2530, หน้า 04-7

๓. ข้อมูลตัวอย่างด้านสังคม จากตารางที่ 4, 5 เป็นข้อมูลที่แสดงการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรชาวเขาอเมืองสรวงไปทำงานในที่อื่น ช่วงเวลาที่ไปและรายได้ที่น่ากลับบ้าน การศึกษาเป็นวิมานทำให้ทราบขนาดหรือจำนวนผู้ที่ไปรับจ้างตั้งก่อตัว ซึ่งเป็นจำนวนมาก และการศึกษา ช่วงเวลาที่ไปและกลับ ก็จะช่วยให้เข้าใจจังหวะของการเคลื่อนย้ายตั้งก่อตัว แม้ว่าไม่แน่นอน แต่ก็มีแนวโน้ม ซึ่งพึงระวังในการวางแผนการผลิต ที่ต้องใช้แรงงาน

ตารางที่ 4 แสดงการไปทำงาน OFF FARM

	ร้อยละของ ครัวเรือน		ร้อยละของ ผู้ไปทำงาน แบบ		เฉลี่ยร้อยละ ผู้ที่ไปทำงาน ต่อครัวเรือน (คน)	จำนวนเงินที่ นำกลับบ้าน ต่อครัวเรือน (บาท)	เฉลี่ยเงิน ที่นำกลับ ต่อคน (บาท)
	ที่ไม่ไป	ที่ไป	การ	ชั่วคราว			
	OFF F.	OFF F.					
ต.คุณเมือง >	24	76	58	42	1.96	12,109	6,168
บ้านคุณเมือง >	6	94	63	36	1.87	11,818	6,303
ต.หนองพิน >	28	72	46	54	1.54	9,079	5,874
บ้านป่าแกem >	37	63	25	75	1.60	6,300	3,937
ต.หนองผือ >	41	59	72	28	1.25	7,434	5,947
บ้านโนนค้อ >	33	66	75	25	1.20	8,394	6,995
ต.กอกกุง >	37	63	49	51	1.59	6,936	4,352
บ้านเหล่าหัวกู >	50	50	100	00	0.80	5,900	7,375
ต.เมืองสรวง >	24	76	29	71	1.63	4,896	2,992
บ้านผ้า >	29	71	45	55	1.70	6,790	3,994
อำเภอ	29	70	48	52	1.65	8,451	5,092

ที่มา : รายงานแนวทางการพัฒนาการเกษตร อ.เมืองสรวง 2530, หน้า 04-6.

ตารางที่ 5 แสดงการเคลื่อนย้ายแรงงานรายเดือนของอำเภอเมืองสรวง

==== ช่วงเวลาที่ไปทำงานนอกฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ =====

ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
10	8	13	8	11	12	7	7	2	7	5	7

==== ช่วงเวลาที่กลับจากทำงานนอกฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ =====

ที่มา : รายงานแนวทางการพัฒนาการเกษตร อ.เมืองสรวง 2530, หน้า 04-11.

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน (RRA)

แม้ว่าจะศึกษาข้อมูลระดับครัวเรือน และ Questionnaire แล้วก็ตาม ข้อสรุปที่ได้นำไปใช้ในการมองภาพรวมของอำเภอ หรือตำบล และข้อมูลที่แสดงศักยภาพเฉพาะกลุ่มพื้นที่เล็ก ๆ ในระดับหมู่บ้านก็จำเป็นจะต้องจัดทำเพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นต่อหมู่บ้านนั้น ๆ คณะทำงานได้เลือกใช้วิธีประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal) มาใช้ มีรายละเอียดดังนี้

การเลือกพื้นที่ปฏิบัติงานโครงการและทำ RRA

อำเภอเมืองสระบุรี 5 ตำบล 43 หมู่บ้าน ซึ่งโครงการเมืองสระบุรีได้ทำทั้งหมด 53 หมู่บ้าน แต่จะเริ่มจาก 5 หมู่บ้านใน 5 ตำบลดังกล่าว จึงมีค่าความกว้างเราะจะเลือกหมู่บ้านปฏิบัติการโครงการอย่างไรจึงจะกล่าวได้ว่าเป็นหมู่บ้านตัวแทนได้

ในการคัดเลือกหมู่บ้านที่จะเป็นพื้นที่ตัวแทนมีหลักวิธีการ ขั้นอยู่กับเกณฑ์ที่เรากำหนดขึ้น เช่น ลักษณะภูมิประเทศ รายได้ ชนิดหรือลักษณะการเกษตร เป็นต้น ในสภาพของอำเภอเมืองสระบุรี ลักษณะภูมิประเทศหรือลักษณะความสูงต่ำของพื้นที่ไม่มีความแตกต่างมากนัก สิ่งที่มีความสำคัญต่อฐานะความเป็นอยู่ และการมีช้าไว้บริโภคอย่างเพียงพอของเกษตรกรคือพื้นที่ถือครองและรายได้ และเห็นว่าการเลือกพื้นที่ให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิบัติของหน่วยงานเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน จึงได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกหมู่บ้านดังนี้

1. หมู่บ้านหลักของกรมส่งเสริมการเกษตร
2. ขนาดพื้นที่การถือครองต่อครัวเรือนเกษตรกร
3. รายได้ต่อครัวเรือนเกษตรกร

หมู่บ้านหลัก

กรมส่งเสริมการเกษตร มีนโยบายที่จะให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติคัดเลือกหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านหลักส่งเสริมการเกษตร เพื่อพัฒนาเน้นหนักและเป็นตัวอย่างแก่หมู่บ้านอื่น ดังนั้นจึงควรกระจายหมู่บ้านที่จะเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานให้มีอยู่ในทุกตำบล ส่วนจะเป็นหมู่บ้านใดนั้นจะต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับเกณฑ์เรื่องรายได้และพื้นที่ถือครองด้วย

ขนาดพื้นที่ถือครอง

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยของเกษตรกรอำเภอเมืองสระบุรีเท่ากับ 22.65 ไร่ต่อครัวเรือน ขณะที่ผลสำรวจเกษตรกรที่ผลิตข้าวได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคนั้นเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ถือครองไม่เกิน 20 ไร่ ต่อครัวเรือน ดังนั้น ในการจัดระดับของการถือครองที่ดินในแหล่งหมู่บ้าน แต่ละตำบล จึงจัดเป็น 2 ระดับคือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีพื้นที่ถือครอง 1 - 20 ไร่ และ 21 ไร่ ขึ้นไป

รายได้

รายได้เงินสดทางการเกษตรอำเภอเมืองสระบุรีเท่ากับ 3,128 บาท/ปี/ครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้เงินสดทางการเกษตรต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งอำเภอ อย่างไรก็ตามในการนำเอารายได้มาพิจารณาจะนำเอาเฉพาะรายได้เงินสดทางการเกษตรเท่านั้น เพราะเป็นตัวชี้ให้เห็นศักยภาพการผลิตของพื้นที่ โดยไม่สนใจรายได้จากการเกษตรที่ได้นักแม้ว่ารายได้ส่วนใหญ่จะได้จากการออกฟาร์มก็ตาม

การเตรียมการ

เมื่อเลือกพื้นที่แล้วก็นำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และคณะที่ปรึกษาการประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วนต่อไป

ทีม และการเพิ่มเติมความรู้

การนำ RRA ครั้งนี้ได้จัดทีมอย่างออกแบบ 5 กลุ่ม ตามจำนวนหมู่บ้านที่เลือกไว้แล้ว องค์ประกอบของทีม คละกันไประหว่างผู้ปฏิบัติงานในสานักฝ่ายวิชาการหรือบริหาร เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกันในต่างระดับ และได้จัด Training เพิ่มเติมความรู้

การเข้าหมู่บ้านสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

แต่ละกลุ่มอยู่มีภาระจะต้องเข้าไปสำรวจข้อมูลต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้านให้ได้ค่าตอบ ซึ่งก่อนเข้าหมู่บ้านได้ ประชุมกลุ่มอยู่ร่วมกันแล้วเพื่อเตรียมความพร้อมที่มีอยู่ทั้งหมดว่า สภาพหมู่บ้านนั้นเป็นเช่นไรบ้างในด้านต่าง ๆ และตั้งประเด็น คำถามต่าง ๆ เพื่อเป็นประเด็นในการสืบสวนหาข้อมูลในรายละเอียดต่อไป ในทุกด้านที่ต้องการและที่ไม่ต้อง หากว่า เป็นข้อมูลสำคัญหรือจำเป็นต่อการวิเคราะห์ก็จะต้องเก็บรายละเอียดมากทั้งหมด เพราะจะได้นำมาวิเคราะห์ทั้งเริงรุ่งริด กัน และคุณภาพ ต่อไป

ตาราง (MATRIX) แสดงการเดินทางเข้าโครงการนี้ของสรวง

ตาราง A

ชื่อบ้าน	รายได้เฉลี่ยผืนสัดสุทธิทั่วไป บาท/ครัวเรือน	ระดับรายได้ (บาท/ครัวเรือน)
สีสุก	213	
พังหาด	344	
คุณเมือง	797	
ป่าแรม	889	
บัวสูง	1,303	ต่ำกว่า 2,000
คงเคียง	1,570	
หนองยัง	1,751	
หนองหมู	1,799	
ช่ออย	1,861	
ผ้า	2,418	
โนนค้อ	3,113	2,000 - 4,000
คงเกลือ	5,325	
หนองเน็ก	5,837	มากกว่า
เหลาทั่ง	6,762	4,000
เมืองสรวง	8,655	

ตาราง B

รายได้เฉลี่ย (บาท/ปี/ครัวเรือน)	ขนาดพื้นที่	
	ไม่เกิน 20 ไร่	มากกว่า 20 ไร่
รายได้ไม่เกิน 2,000	บ้านพังหาด *บ้านป่าแรม [*] บ้านบัวสูง บ้านดงเดิม บ้านหนองยาง	บ้านสีสุก *บ้านคุเมือง บ้านหนองหมู บ้านช่ออย
รายได้ระหว่าง 2,000 - 4,000	*บ้านผ้า (หมู่ 8)	*บ้านโนนค้อ
รายได้มากกว่า 4,000		บ้านดงเกลือ บ้านหนองผึ้ง *บ้านเหล่าหัวງู บ้านเมืองสรวง

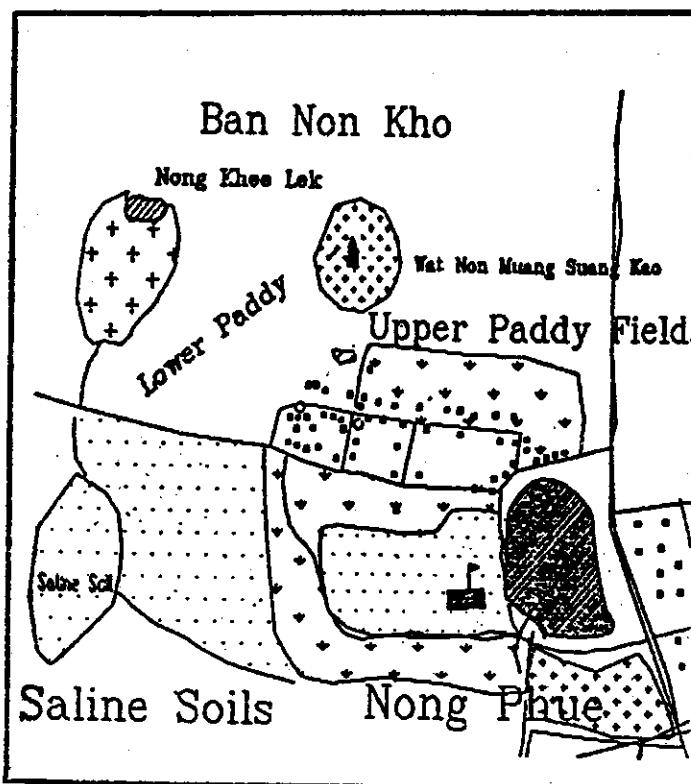
เมื่อนำหลักเกณฑ์ ห้อง 3 ประการมาพิจารณาร่วมกันแล้ว ทำการคัดเลือกหมู่บ้านที่จะเป็นพื้นที่ตัวแทนของ อำเภอเมืองสรวงได้ดังนี้ คือ

1. บ้านป่าแรม ตำบลหนองพิน
2. บ้านคุเมือง ตำบลคุเมือง
3. บ้านผ้า (หมู่ 8) ตำบลเมืองสรวง
4. บ้านเหล่าหัวງู ตำบลลากกง
5. บ้านโนนค้อ ตำบลหนองผือ

สรุปข้อมูล RRA

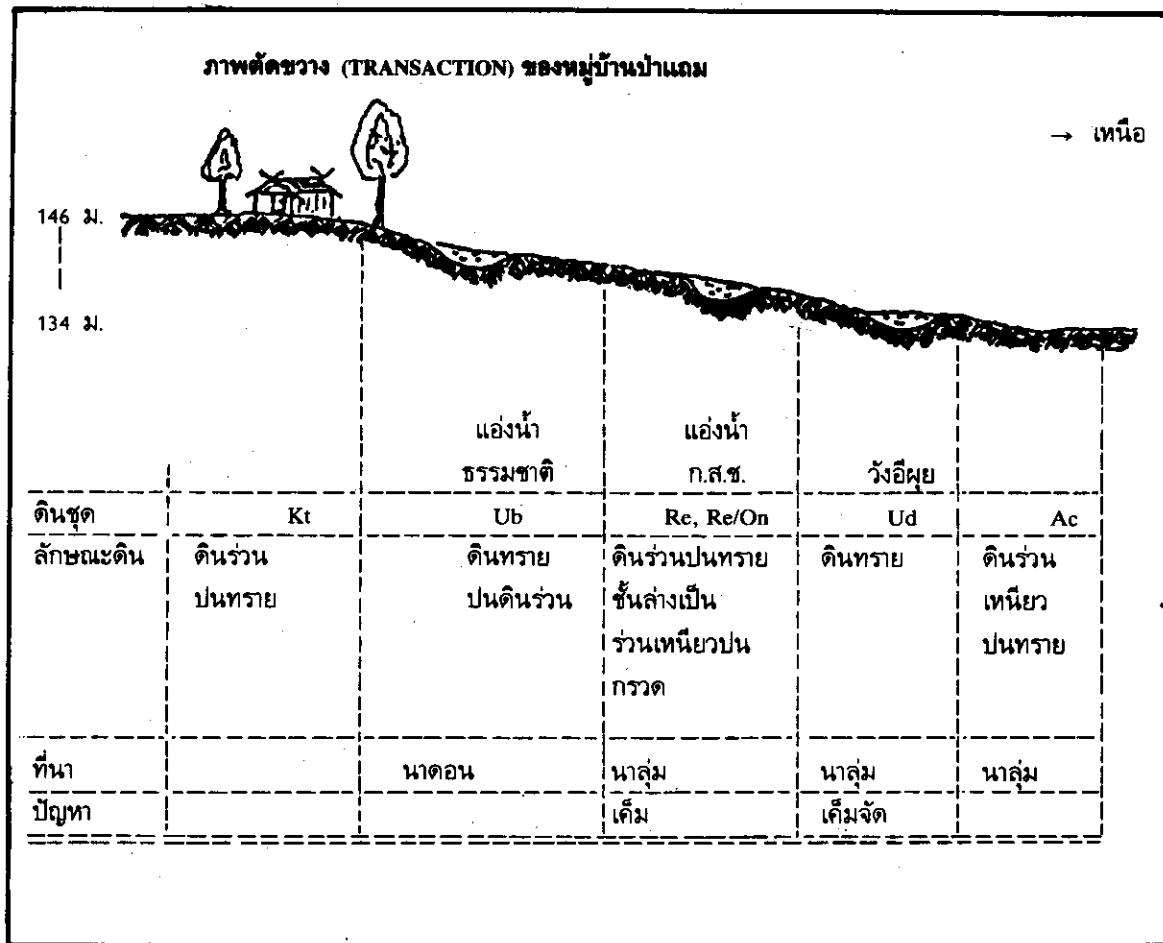
การศึกษาแบบ RRA คือ การวิเคราะห์พื้นที่แบบย่อส่วนเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษาจะศึกษาทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม แต่จะเน้นเฉพาะบางส่วนที่จำเป็นและต้องการประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้ไม่ต้องศึกษาละเอียด เหมือนการทำแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้มาก็พิจารณา สรุปให้อยู่ในแบบที่ง่ายต่อการเข้าใจและชี้ให้เห็นศักยภาพที่เด่นชัด ของพื้นที่นั้น ๆ หรือ ชี้ให้เห็นสภาพปัญหา/อุปสรรคของพื้นที่นั้น ๆ ให้เด่นชัด ซึ่งข้อมูลสรุปเหล่านี้คือฐานสำคัญของ สภาพหมู่บ้านที่นักวางแผนจะได้นำไปวางแผนแก้ปัญหา หรือเสริมศักยภาพเหล่านี้ให้ดีขึ้น

หัวอย่างสรุปข้อมูลด้านกายภาพ

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 16.

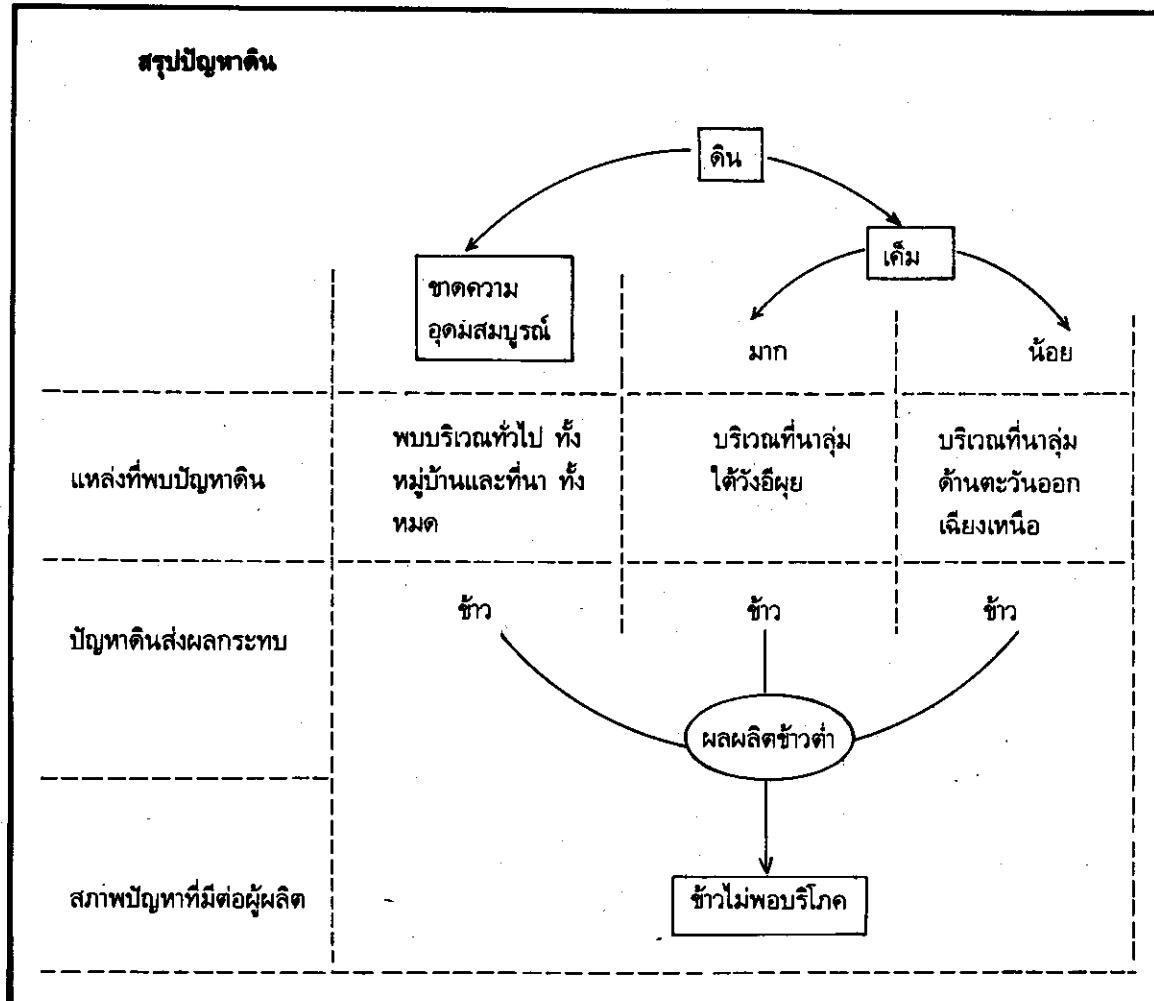
1. ทำแผนที่ การทำแผนที่เพื่อให้ทราบรายละเอียดของหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรมและทราบแหล่งทรัพยากร ต่าง ๆ ของหมู่บ้านว่ามีทรัพยากรอยู่ตรงไหน พื้นที่บัญชาเมืองหรือไม่อยู่ตรงไหน ฯลฯ แผนที่ช่วยการเข้าใจสภาพหมู่บ้านได้ดี รายละเอียดความสามารถในการใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการและเหมาะสม
2. กារทำภาพตัดช่วงของหมู่บ้านแสดงศักยภาพของดินและแหล่งน้ำ

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 16.

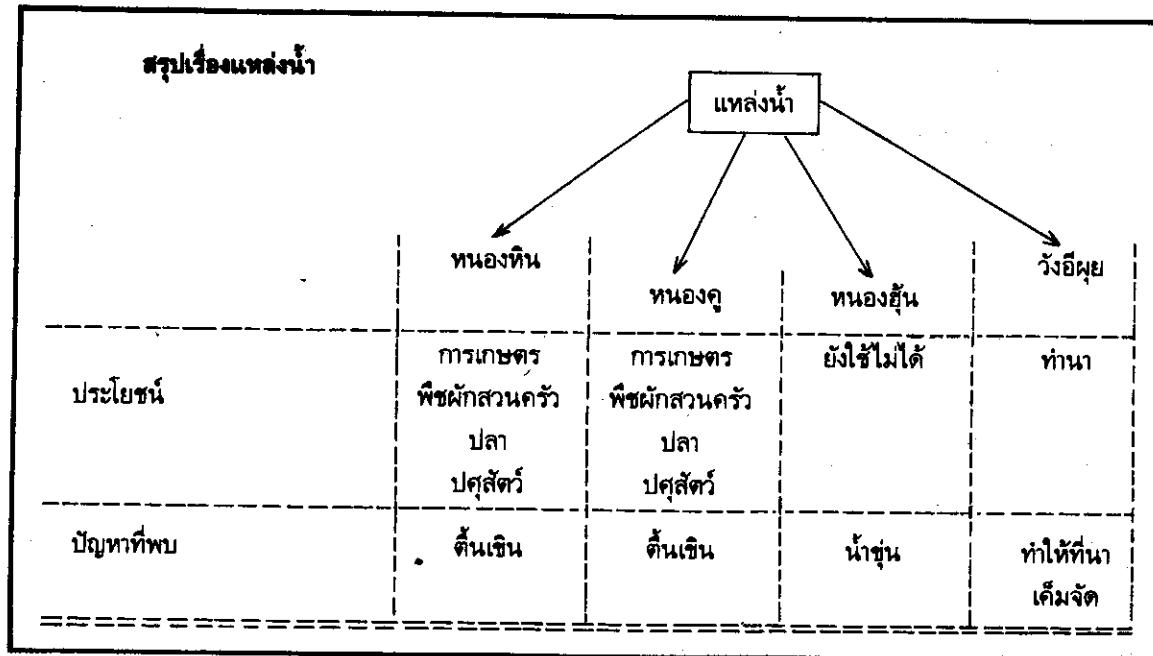
เป็นการแสดงข้อมูลลักษณะทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน, ลักษณะความสูงต่ำของพื้นที่ (Topography) ลักษณะ
ป่าไม้ พื้นที่ และแหล่งแสดงคุณสมบัติของดินในบริเวณต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการแก้ปัญหาต่อไป

3. การวิเคราะห์ปัญหา การวิเคราะห์ปัญหารือดินกับข้อมูลทางด้านชีวภาพ ซึ่งพบว่าบางครัวเรือนมีปัญหา
ด้านไม้เพื่อบริโภค จึงวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาและแหล่งที่เกิดปัญหานี้ เพื่อให้ทราบสาเหตุต้นตอที่แท้จริงว่า คืออะไร
และอยู่ที่ไหน (ดูสรุปปัญหาดิน).

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 63.

การวิเคราะห์ปัญหารือเรื่องแหล่งน้ำ เพื่อชี้ให้เห็นถึงภัยพิบัติของแหล่งน้ำแต่ละแหล่งที่มีอยู่ และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 65.

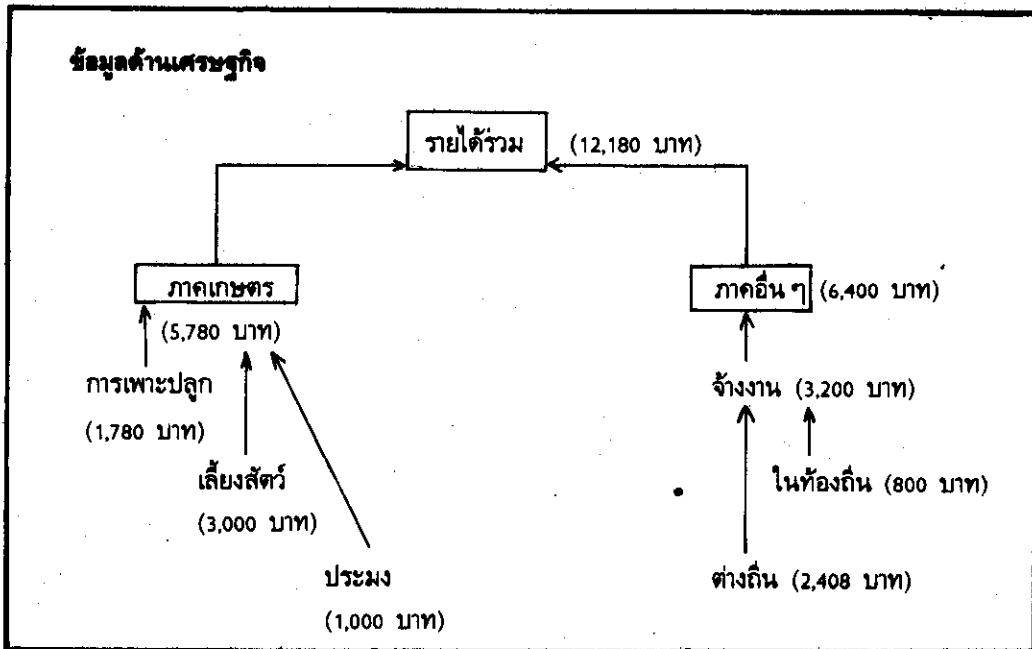
ตัวอย่างสรุปข้อมูลด้านชีวภาพ

ข้อมูลชีวภาพเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ การทำ RRA ที่สามารถที่จะใช้ให้เห็นสภาพปัญหาหรือสภาพเฉพาะของด้านชีวภาพอย่างมาก โดยเฉพาะสภาวะทางการผลิตข้าว ซึ่งเป็นพืชหลักของเกษตรกร สามารถระบุขนาดของปัญหาได้

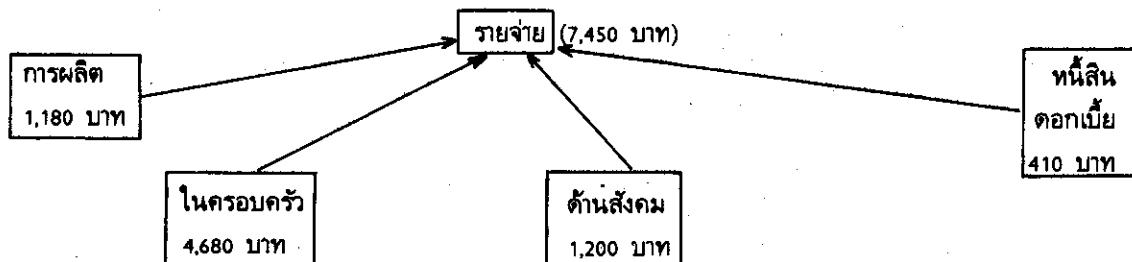
สรุปสภาพทางชีวภาพ

	พื้นที่น้ำก่อครองต่า เฉลี่ย/ໄ่/ครัวเรือน	ผลผลิตข้าวต่า	
		(กก./ไร)	เงินราย
ข้อมูลการผลิต	13.4 ไร	215	164
ขนาดของปัญหา	มีครอบครัวที่มีที่ดิน ต่ากว่า 10 ไร จำนวน 14 ครอบครัว	ครอบครัวที่มีข้าว ไม่เพียงพอต่อ การบริโภคตลอด ทั้งปีจำนวน 10 ครอบครัว	

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 66.

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 51.

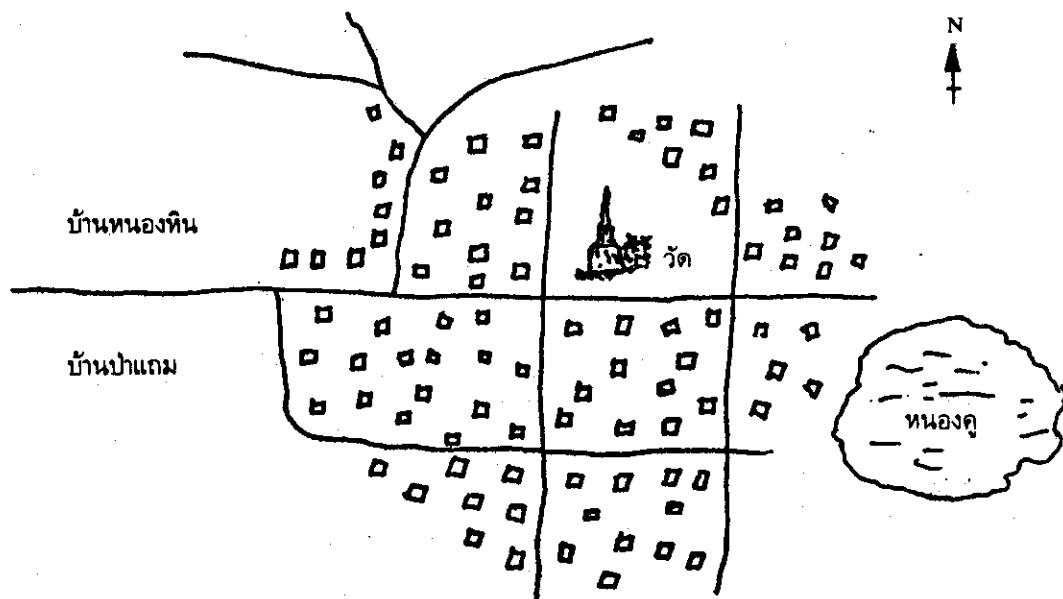
เฉลี่ยรายได้สุทธิของชาวบ้านผู้ประมาณ 4,730 บาท

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 52.

การศึกษาข้อมูลเศรษฐกิจการมีงานผ้า อ.เมืองสรวง ซึ่งให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อปี ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างศึกษา ว่ามีรายได้จากการทำไดบ้าง จำนวนประมาณเท่าใด เช่นเดียวกับรายจ่าย การศึกษาทำให้เห็นแนวทางรายการที่เกษตรกรต้องจ่ายออกไป ซึ่งส่วนจากการศึกษา ทำให้เรานำไปพิจารณาสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการสร้างกิจกรรมแก่ไขปัญหารายได้ หรือเพิ่มเสริมการมีรายได้

ชื่อชุมชนที่ตั้งคุณ

ลักษณะการแบ่งหมู่บ้าน ใช้ถนนกลางหมู่บ้านแบ่งเป็นบ้านหนองทิน อยู่ด้านเหนือถนนและบ้านป่าแภมอยู่ด้านใต้ถนน (ดูแผนที่ประกอบ)

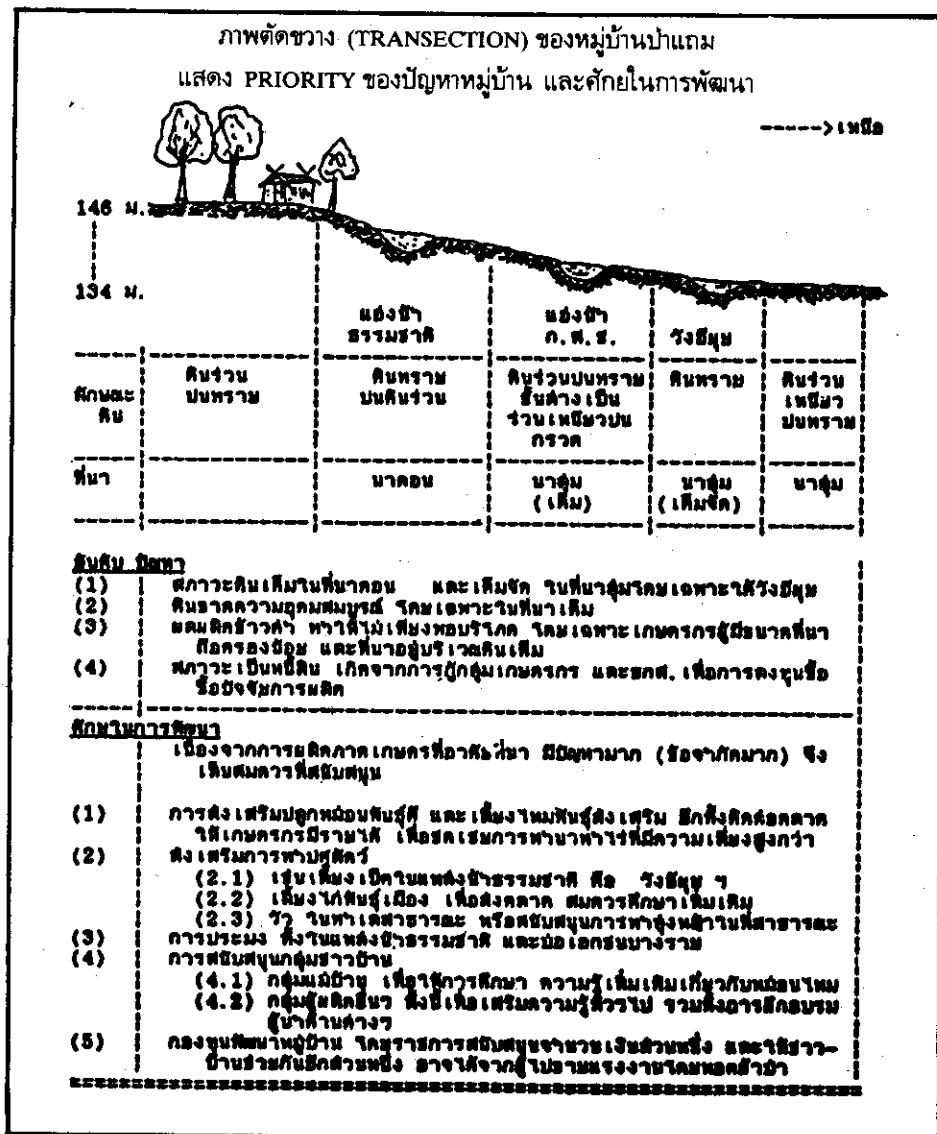

ที่มา: การประเมินผลสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด. หน้า 67.

โดยที่ไปนักวิชาการเกษตรไม่ค่อยสนใจ หรือไม่ได้ให้ความสำคัญต่อข้อมูลด้านสังคมเท่าที่ควร ทึ้งที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะในการใช้เทคโนโลยี หรือวิธีการดำเนินงานร่วมกับเกษตรกร เช่นกรณีข้อมูลตัวอย่างช้างบัน บ้านป่าแภม เป็นบ้านโครงการ แต่บ้านหนองทินไม่ได้อยู่ในโครงการ แต่ก่อนทั้งสองหมู่บ้านนี้เป็นหมู่เดียวกัน เพียงแยกมาตั้งเป็นบ้านป่าแภมเมื่อ 2 ปีมานี้เอง เพราะเหตุผลทางราชการ แต่ทางความรู้สึก และความสัมพันธ์ทั้งสองหมู่บ้านยังเหมือนเดิม ยังใช้ภาษาเดียวกัน ที่ทำนาอยู่ในแหล่งเดียวกัน และยังเป็นญาติพี่น้องกัน ฯลฯ ดังนั้นการท่ากิจกรรมใดๆ ที่บ้านป่าแภมก็ควรคำนึงถึงความสัมพันธ์เหล่านี้ด้วย

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นเพียงยกตัวอย่างข้อมูลทางด้าน ภัยภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม มาชี้ให้เห็นข้อสรุปบางประการเท่านั้น ในกรณีศึกษาข้อมูล RRA เป็นการหารายละเอียดในประเด็นที่ได้กำหนดไว้แล้ว หรือประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่ ระหว่างการพูดคุยกับชาวบ้าน การสรุปประเด็นแต่ละด้านให้ได้เป็นการช่วยให้เห็นศักยภาพของพื้นที่นั้นชัดเจนขึ้น การจะวางแผนและดำเนินการต่อไปก็ชัดเจน และแก้ปัญหาได้ตรง

สรุปการศึกษา RRS

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด หน้า 87.

จากข้อมูลที่ศึกษาทั้งหมด ก็นำเสนอสรุปศักยภาพของพื้นที่ที่รือมหุบ้านในโครงการให้ชัดเจน ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และเสนอศักยภาพในการแก้ปัญหา (จัดกิจกรรม) ให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ต่อผู้จะนำข้อมูลไปวางแผนต่อไป

นอกจากนี้เรายังสามารถนำเอาชื่อมูลเหล่านี้ทุกๆ หมู่บ้านมาทำ MATRIX และลงปัญหาและศักยภาพของหมู่บ้าน ซึ่งสามารถจัดลำดับหมู่บ้านตามสภาพปัญหา หรือศักยภาพต่างๆ ได้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นแนวทางในการทำแผนที่สอดคล้องกับพื้นที่แต่ละแห่งต่อไป.

**MATRIX แสดงปัญหาและศักยภาพของ
หมู่บ้านในโครงการเมืองสรวง**

ลำดับ ความรุน- แรงปัญหา	ชื่อหมู่บ้าน	Lorenz curve $< = 50 > = 50$	ผลผลิต ข้าว ถั่ว/ไร่	ดินขาด ความอุดม- สมบูรณ์	น้ำ	สภาวะการ ทาง เศรษฐกิจ
1.	คุณเมือง	88 12	8 - 10	เค็มปานกลาง กว้าง 3/4 ส่วน ของที่นาทั้งหมด	ขาดน้ำ	รายได้ จากการทำ การเกษตร
2.	ผ้า	81 19	ต่ำ	เสื่อมทรุด	ขาดน้ำ	ต่ำมาก ต้องเดิน ทางไปขาย
3.	โนนต้อ	80 20	15 - 25	เค็มถึง เค็มจัด ในบางพื้นที่	ขาดน้ำ	แรงงานใน
4.	ป่าแणม	79 21	16 - 21	เค็มถึง เค็มจัด ในที่ลุ่มน้ำอีมุย	ขาดน้ำ	ต่างถิ่นเพื่อ นำรายได้ มาใช้จ่ายใน
5.	สนามชัย	70 30	15 - 20	เค็มมากที่	ขาดน้ำ	ครัวเรือน

SOURCE : ข้อมูลจาก การทำ RAPID ASSESSMENT และวิเคราะห์พื้นที่ อ.เมืองสรวง ปี 2530 และปี 2531
ตามลำดับ

ที่มา : การประเมินผลสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด, หน้า 89.

ขั้นที่ 3 การซักถามแผนงาน

ปกติที่น่าจะยังจะทำแผนปฏิบัติเมืองรายปี วิธีการอาจจะแตกต่างกัน แต่เป้าหมายทั้งหมดก็เพื่อ พัฒนา ปรับปรุง สร้างสรรค์สิ่งที่จะช่วยให้ชุมชนมีสภาพดีขึ้น ทั้งคนและวัตถุสิ่งก่อสร้าง โดยต่างคนต่างทำ ตามนโยบายของกรม กอง นั้น ๆ ซึ่งมักพบว่าชาช้อนกัน ทำให้เกิดการสืบเปลือยงบประมาณ หรือมักพบว่าสิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งที่ชุมชนต้องการ แต่ เป็นความต้องการของกรม กอง หรือหัวหน้างานนั่นไป จึงทำให้งานไม่ประสบผลลัพธ์เท่าที่ควร อีกทั้งแต่ละหน่วยงานก็ มักจะมองปัญหาเฉพาะส่วนของความต้องการของตนและหน่วยงาน โดยมิได้มองจากแง่มุมของเกษตรกรวัง ทำให้ สภาพปัญหาของชุมชนไม่ได้จัดลำดับความสำคัญของปัญหา บางปัญหามีความรุนแรงน้อย แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กลับทุ่มเทงบประมาณไปมาก ตรงข้ามบางปัญหาที่เป็นปัญหาหลักกลับไม่ค่อยได้รับการเอาใจใส่จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ เท่าที่ควร ทั้งนี้ เพราะขาดความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนอย่างเป็นระบบ และหน่วยงานไม่ได้นั่งวางแผนร่วมกัน จากสภาพดังกล่าว โครงการเมืองสร้างจึงเน้นการศึกษาสภาพชุมชนร่วมกัน (AA และ RRA) จัดล้ำตัวบความสำคัญ ของปัญหาให้ชัดเจนในแต่ละหมู่บ้าน และวางแผนพัฒนาร่วมกัน

การทบทวนหลักการของโครงการ

เพื่อยกระดับความเข้าใจต่อหลักของโครงการ จึงทบทวนเพื่อให้ทราบและประกอบการพิจารณาในการวางแผนต่อไป คือ

1. การร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานแบบสมมพسان (INTEGRATION AND COOPERATION) โดยการ สมมพسانข้อมูล แนวความคิด แผนงานการปฏิบัติงาน การติดตามผล และการปรับปรุงแก้ไขปัญหาร่วมกันหลาย ๆ หน่วยงาน
2. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพฟาร์มของเกษตรกร (APPROPRIATE TECHNOLOGIES) โดย เลือกกิจกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่และฟาร์มเกษตรกร ทั้งนี้ต้องซึ้งซึ้งความเข้าใจในการนำไปปฏิบัติ แก่เกษตรกรด้วย
3. ใช้บทเรียนและประสบการณ์จากการเรียนรู้ (LESSONS LEARNED) เพื่อประกอบในการตัดสินใจและ วางแผน ทางด้านการบริหารงานและการเงิน ตลอดจนการใช้ประสบการณ์จากการทำงานมาแบ่งหน้าที่ให้ตรงกับความ สามารถของเจ้าหน้าที่และเกษตรกร
4. การสนองความต้องการและให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (RESPONSIVE AND FARMER PARTICIPATIONS) โดยการเลือกกิจกรรมและเทคโนโลยีให้ตอบสนองความต้องการของเกษตรกร และเลือกเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วม
5. การปรับเปลี่ยนระบบราชการและองค์กรของรัฐ(INSTITUTIONALIZATION) เพื่อให้รูปแบบการดำเนินการ ต่าง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ ดำเนินไปตามระบบปกติของราชการ

การทบทวน

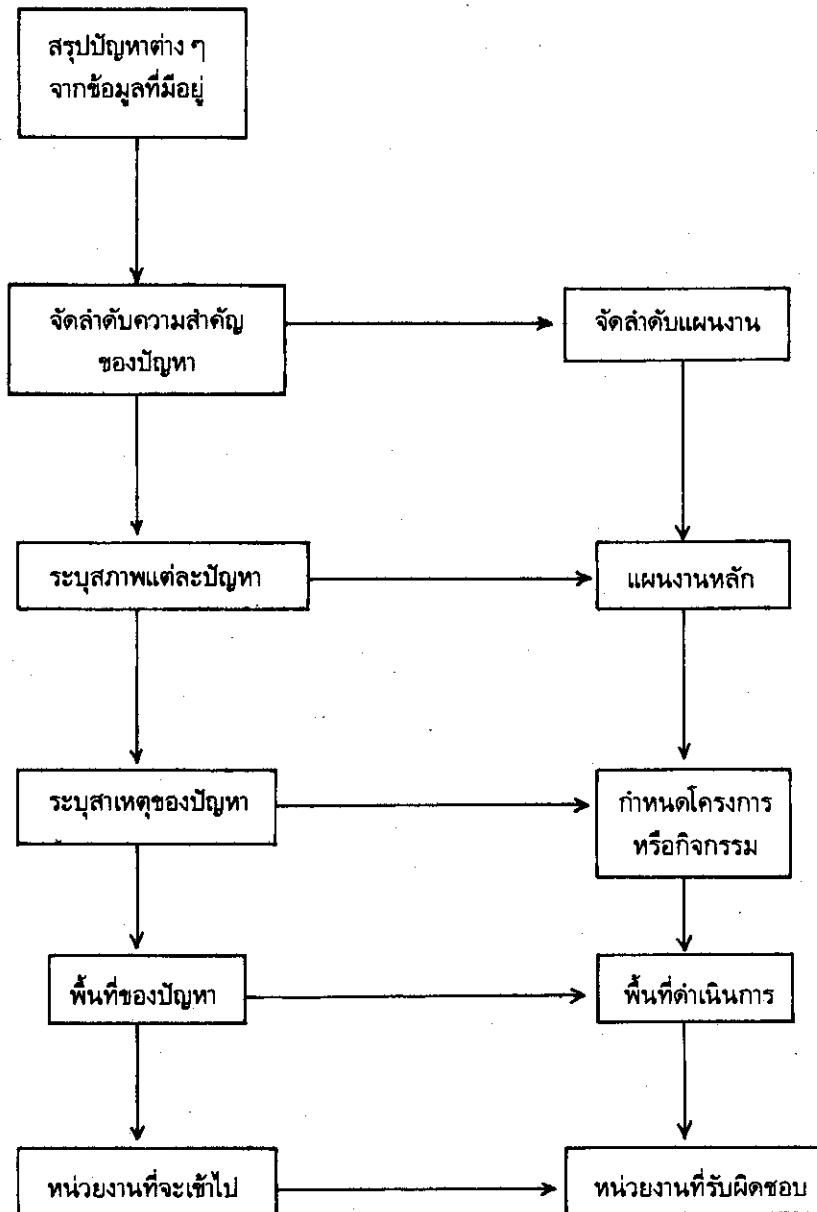
นโยบายของกรมกองต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกันกับลักษณะงานปกติที่หน่วยงานได้ทำอยู่แล้ว เจ้าหน้าที่จึง ต้องตอบสนองขอรับเชตลักษณะงานของหน่วยงานตน แต่ในส่วนรายละเอียดก็ตัดแปลงให้เข้ากับสภาพพื้นที่เฉพาะ ต่อไป

การจัดทำแผนงาน

จากข้อมูลหมู่บ้านทั้งหมดที่ได้เตรียมไว้แล้วก็namวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้ เข้าใจสภาพต่าง ๆ ร่วมกันและทางแก้ปัญหาร่วมกันลักษณะของการวิเคราะห์ก็คือ

- การสำรวจปัญหาจากข้อมูลที่มีอยู่
- การจัดล้ำตัวบความรุนแรงของปัญหา
- ระบุสภาพปัญหาต่าง ๆ
- ระบุสาเหตุของปัญหา พื้นที่ของปัญหา
- หน่วยงานที่จะแก้ไข

เสร็จแล้วก็ทางแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการกำหนดปัญหาให้มีนัยทุบประสงค์ของการทำแผนงาน กำหนด โครงการหรือกิจกรรมชั้น ระบุพื้นที่ดำเนินงานและหน่วยงานที่รับผิดชอบ (ดู diagram)

ขั้นตอนการวิเคราะห์และจัดทำแผนงาน กิจกรรม
โครงการเมืองสรวง
(ที่มา : วีระพันธ์ ครีสม และคณะ : 2530)

สรุปการท่าแผนงาน

การประชุมท่าแผนงานโครงการเมืองสรวงปี 2530 ได้สรุปว่ามี 5 แผนงานหลักคือ

แผนงานหลัก	จำนวนกิจกรรม	งบประมาณ	หมายเหตุ
1. เพิ่มผลผลิต	13	386,725	
2. เพิ่มพูนรายได้	8	227,350	
3. พัฒนาและใช้ปรับ โภชณ์จากแหล่งน้ำ	7	109,550	
4. พัฒนาและถ่ายทอด เทคโนโลยี	11	179,910	
5. ส่งเสริมการตลาด	4	49,400	
รวม	43	952,935	
งบอ่อนวยการ		431,775	
รวมทั้งหมด		1,384,710	

ที่มา : รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำแผนประจำปีงบประมาณ 2531 - 2532 NERADICS/PCT
3302-1230. 2530

ตารางแสดงการจัดแบ่งแผนงาน, กิจกรรมและงบประมาณรายรับ

No.	หน่วยงาน	จำนวนแผนงาน		งบประมาณ
		แผนงาน	กิจกรรม	
1	สพน.เกษตรฯ จ.ร้อยเอ็ด	4	10	426,510
2	หน่วยป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ 5	2	2	51,800
3	กรมป่าไม้	4	4	166,900
4	กรมป่าไม้	2	2	58,000
5	กรมปศุสัตว์	3	6	150,000
6	กรมพัฒนาที่ดิน	2	3	99,850
7	สถานี หม่อนไทรร้อยเอ็ด	2	2	71,350
8	สถานีทดลองพืชไร่ร้อยเอ็ด	1	3	52,010
9	กรมชลประทาน	2	4	91,140
10	กรมส่งเสริมสหกรณ์	2	5	119,500
11	สพน.เกษตรภาค	1	2	60,000
12	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	1	1	7,650
13	กองเกษตรวิศวกรรม	1	1	25,000
14	สพน.ปลัดกระทรวงมหาดไทย	-	-	5,000
รวม		45		1,384,710

ที่มา : รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำแผนประจำปีงบประมาณ 2531 - 2532 NERADICS/PCT
3302-1230. 2530.

เอกสารอ้างอิง

1. สมบูรณ์ พฤกษ์กันทรกร และคณะ “แนวทางพัฒนาการเกษตรอ่าเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด”, 2530.
2. ไฟศาล ช่วงฉ่า และคณะ “การประเมินสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน อ่าเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด”, 2530.
3. ทรงศักดิ์ สุรัชติกุล และคณะ “สู่ทางการส่งเสริมการเกษตรอีสาน” เล่มที่ 6 จังหวัดร้อยเอ็ด, ตุลาคม 2529.
4. อรรถาชัย จินดาเวช “วิธีการวิเคราะห์พื้นที่”, โครงการวิจัยระบบการทำฟาร์ม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มิถุนายน 2530.
5. “แผนปฏิบัติงานและงบประมาณประจำปี 2531 - 2532” โครงการการทดสอบเมืองต้นของการจัดรูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานครัวเรือน อ่าเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด, 2530.
6. รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การจัดทำแผนงานประจำปีงบประมาณ 2531 - 2532”. โครงการการทดสอบเมืองต้นของการจัดรูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานครัวเรือน อ่าเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด, ตุลาคม 2530.